

2008 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

LE CLÉZIO GÖÇMEN YILDIZ

CAN

ROMAN

TÜRKÇESİ
HÜLYA YILMAZ

J.M.G. Le Clézio
GÖÇMEN
YILDIZ

Can Yayınları: 697
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 291

Étoile errante, J.M.G. Le Clezio

© Editions Gallimard, 1992

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 1993

Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti.
aracılığıyla alınmıştır.

1. basım: 1996

2. basım: Kasım 2008

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gülşay Yıldız
Düzeltili: Nurten Sönmezcan

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-510-700-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

J.M.G. Le Clézio
GÖÇMEN
YILDIZ

Türkçesi
HÜLYA YILMAZ

CAN YAYINLARI

**J.M.G. LE CLÉZIO'NUN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTAPLARI**

OKYANUS KOKUSU ve ANGOLİ MALA / roman
ÇÖL / roman

Jean-Marie Gustave Le Clézio, 1940'ta Mauritiuslu doktor bir baba ile Fransız bir annenin çocuğu olarak Fransa'nın Nice kentinde doğdu. Çocukluk ve okul yılları Güney Fransa, Nijerya ve İngiltere'de geçti. 1963'te ilk romanı *Le procès-verbal* (Tutanak) ile Renaudot Ödülü'ne değer görüldüğünde henüz 23 yaşındaydı. O zamandan bu yana kısa öykü, roman ve deneme türlerinde kırka yakın kitap yayınladı, birçok çocuk kitabı yazdı. 1980'de, Fransız Akademisi'nce verilen Paul Morand Büyük Ödülü'nü *Désert* (Çöl) adlı romanıyla kazandı. *Étoile errante* (Göçmen Yıldız) adlı romanı 1992'de; iki kısa romanı, *Hasard* (Okyanus Kokusu) ve *Angoli Mala* (Angoli Mala) 1999'da bir arada yayınlandı. Türkçeye bu yapıtları dışında, *Poisson d'or* (Altın Balık) ve *Ourania* (Ourania) adlı kitapları da çevrildi. Le Clézio, yazarlık uğraşının ilk döneminde, yenilikçi ve deneysel bir edebiyata yöneldi, daha çok Yeni Roman akımı içinde yer aldı. Daha sonra büyük ve destansı bir dünya yerine, "küçük serüvenler"den oluşan bir dünyanın gerçeklerini küçük alegorik öykülerle aktaran özgün bir üslup geliştirdi. Yapıtlarında görünürdeki dinginliği aşarak insanın iç dünyasındaki karmaşayı ve dış dünyayla çatışmasını ortaya çıkardı. 1970'lerin sonlarından başlayarak, deneysel ürünler vermeyi bırakıp, daha geniş bir okur kitlesine ulaşan yapıtlara yöneldi. Fransa'da yayınlanan edebiyat dergisi *Lire*'in 1994'te yaptığı bir soruşturmada, okurların yüzde 13'ü Le Clézio'yu Fransız dilinde yazan yaşayan en büyük yazar olarak nitelendirdi. 1975'te Faslı Jémia ile evlenen Le Clézio, 1990'lardan bu yana karısı ve biri ilk evliliğinden olan iki kızıyla birlikte Albuquerque, Mexico kenti, Mauritius adası ve Nice'te yaşıyor. Le Clézio, son olarak, 2008 Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü.

Esir düşen çocuklara...

Estrella errante
Amor pasajero
Sigue tu camino
Por mares y tierras
Quebra tus cadenas

(Peru şarkısı)

[Göçmen yıldız
Gezgin aşk
Durma devam et yoluna
Kopar zincirlerini
Denizlerden ve karalardan]

Hélène

Saint-Martin - Vésubie, yaz 1943

Suyun sesini duyunca, kışın sona erdiğini anlardı. Kışın, kar, evlerin çatılarını, bütün kasabayı örter, çayırlar bembeyaz olurdu. Çatılarda, buzdan sarkıtlar oluşurdu. Daha sonraları, güneş yakmaya başlar, karlar erir, saçaklardan, kirişlerden ve dallardan damla damla su akardı. Damlalar bir araya gelerek derecikler oluşturur, bu derecikler çaylara karışır ve su kasabanın sokaklarında sevinçle çağlardı.

En eski anısı belki de bu su sesiydi. Dağda geçirdiği ilk kışı ve ilkyazda akan suyun ezgisini anımsıyordu. Ne zamandı bütün bunlar? Kasabanın sokaklarında, anne ve babasının arasında, onların ellerinden tutarak yürürdü. Babası çok uzun boylu olduğundan, kolunu annesinden daha çok gererdi. Ve su, bu ezgiyle, bu şırıltılarla, bu ıslık sesleriyle, bu tıp tıplarla her yandan akardı. Bunu ne zaman anımsasa, içinden gülmek gelirdi, çünkü bu ses, bir okşayış kadar yumuşak ve hoştu. Annesiyle babasının arasında güler, oluklardaki ve deredeki su da onu yanıtlar, akar, çağlardı...

Şimdiyse, yazın yakıcılığı ve masmavi gökyüzü, bütün bedenini mutlulukla doldurmakta, neredeyse korkutmaktaydı. Özellikle, kasabanın yukarısında gökyüzüne doğru yükselen otlarla kaplı büyük yamacı severdi. Tepeye kadar çıkmazdı, çünkü orada engerekler olduğu söylenirdi. Toprağın serinliğini ve kesici otları dudaklarında duyumsayınca kadar tarlaların kıyısında yürürdü. Kimi yerlerde otlar öylesine yüksekti ki, aralarında tümüyle görünmez olurdu. On üç yaşındaydı; adı Héléne Grève'di, ancak babası ona Esther derdi.

Öğretmen Seligman hastalandığı için, okul haziran başında kapanmıştı. Bir de yaşlı Heinrich Ferne vardı, sabah derslerine

girerdi; ne var ki, yalnız gelmek istemiyordu. Çocuklar için, yeni başlayan bu dinlence uzun sürecekti. Bu dinlencenin birçoğu için ölümle sonuçlanacağını bilmiyorlardı.

Her sabah, güneş doğar doğmaz, evden dışarı fırlıyor, ancak ayaküstü birşeyler atıştırmak için eve dönüyor, sonra, ya tarlalarda koşmak ya da birçok kez patlayıp bisiklet kaynağıyla onarılmış eski topla, kasabanın daracık sokaklarında oynamak için yeniden dışarı çıkıyorlardı.

Yaz başında yüzleri, kolları ve bacakları güneşten yanmış, saçlarına ot parçaları karışmış, giysileri yırtık ve çamurlu çocukların çoğu vahşilere benziyorlardı. Esther, her sabah, Bay Seligman'ın sınıfındaki hepsi gürültücü ve yırtık pırtık giyinmiş kız ve erkek, Yahudi çocuklarla kasabanın çocuklarının oluşturduğu karışık toplulukla birlikte gitmeyi severdi. Sabah erkenden, onlarla birlikte; henüz serin olan sokaklarda ve köpekleri bağırtıp güneşte oturan yaşlıları kızdırdıkları o büyük alana koşardı. Dere kıyısındaki yolu izleyerek ırmağa inerler, kestirmeden tarlalardan gömütlüğe kadar giderlerdi. Güneş iyice yakmaya başlayınca, ırmağın buz gibi sularında yıkanıyorlardı. Oğlanlar orada kalır, kızlarsa büyük kayaların ardına saklanmak için akıntıya karşı ilerlerlerdi. Ama oğlanların kendilerini çalılıkların ardından izlediklerini bilirlerdi; onların boğuk gülüşlerini işitir, keskin çığlıklar atarak onlara gelişigüzel su sıçratırlardı.

Esther, kısa, kara ve kıvrıkcık saçları, esmer teniyle, içlerinde en yabancı olanıydı; eve birşeyler yemeğe geldiğinde, annesi onu görünce, "Hélène, Çingeneye benziyorsun," derdi. Bu hali babasının hoşuna gider, o zaman adını İspanyolca söylerdi: "Estrellita, küçük yıldız."

İrmağın yukarısında, kasabanın üst yanında büyük otlakları ilk kez babası göstermişti ona. Biraz ilerde, dağlara ve karçalardan oluşan karanlık ormana giden bir yol vardı; ancak orası başka bir dünyaydı. Gasparini, kışın, ormanda kurtlar olduğunu, geceleri, kulak verecek olursak, çok uzaktan ulumalarını işitebileceğimizi söylerdi. Ama Esther, geceleri ne kadar kulak verirse versin, ulumalarını hiçbir zaman işitememişti; belki de yol ortasındaki küçük derede akan suyun gürültüsünden.

Yaz gelmeden önce, bir gün, babası, dere suyunun kayadan kayaya sıçrayan mavi bir suya dönüştüğü yere, vadinin girişine kadar götürmüştü onu. Ormanlarla kaplı olan ve surları andıran dağlar, vadinin her bir yanından yükseliyordu. Babası vadi çukurunu, bitişik dağların karmaşıklığını göstermişti ona; ve şöyle demişti: "Buralardan ötesi İtalya'dır." Esther dağların öbür tarafında neler olduğunu anlamaya çalışırdı. "İtalya uzak mıdır?" Babası şöyle yanıtlamıştı: "Bir kuş gibi uçabilseydin, akşama orada olurdu. Ancak, senin çok yürümen gerekir, belki de iki gün." Hemen o akşam orada olabilmek için bir kuş olmayı çok isterdi. O günden sonra, babası ne İtalya'dan, ne de dağların öbür tarafında olup bitenden söz etmişti.

İtalyanları yalnızca kasabada görmek olasıydı. Alana bakan yeşil kepenkli büyük yapıda, Terminus Otelinde kalırlardı. Zamanlarının büyük bir bölümünü otelde, giriş katındaki yemek salonunda, sohbet ederek ve kâğıt oynayarak geçirirlerdi. Hava güzel olduğunda, polis ve asker alana çıkar, ikişer, üçer, bir aşağı, bir yukarı dolaşırlardı. Çocuklar, onların horoz tüyleriyle süslü şapkalarını alçak sesle alaya alırlardı. Esther öbür kızlarla birlikte otelin önünden geçtiğinde, jandarmalar, İtalyancalarına birkaç Fransızca sözcük katarak şaka yaparlardı. Günde bir kez, Yahudiler sayım yaptırmak ve tayın kartlarını denetletmek için kuyruğa girerlerdi. Esther, her seferinde, anne ve babasına eşlik ederdi. Büyük karanlık salona girerlerdi. Jandarmalar, lokantanın bir masasını kapının yanına yerleştirmişlerdi ve içeriye giren herkes, polis memuru listede işaretlesin diye adını söylerdi.

Buna karşın, Esther'in babası İtalyanlara kızmazdı. Almanlar gibi kötü olmadıklarını söylerdi. Bir gün, Esther'in evindeki mutfakta yapılan bir toplantı sırasında, biri İtalyanlar hakkında kötü konuşmuştu da babası buna kızmıştı: "Susun, Vali Ribière bizleri Almanlara teslim etme emrini verdiğiğinde, hayatımızı onlar kurtardı." Ama savaştan ve bütün bu olanlardan hiç söz etmezdi, 'Yahudiler' demezdi hiçbir zaman, çünkü dine inanmazdı ve komünistti. Bay Seligman, Esther'i Yahudi çocukların her akşam gittikleri, kasabanın yukarısında ahşap dağ evinde yapılan din derslerine yazdırmak istediğinde, babası reddetmişti. Bu nedenle, öbür çocuklar onunla alay etmişler, hatta ona dinsiz

anlamına gelen 'goy' adını takmışlardı. Bir de 'komünist' demişlerdi. Esther onlarla dövüşmüştü. Ancak babası kulak asmamıştı. Şöyle demekle yetinmişti: "Bırak onları, senden önce usanırlar nasıl olsa." Gerçekten de, Bay Seligman'ın sınıfındaki çocuklar unutmuştu bunu, artık 'dinsiz' ya da 'komünist' demiyorlardı. Ayrıca, Gasparini gibi, ya da büyük şapkalar giyen esmer güzeli bir İtalyan annesi olan ve yarı İngiliz sayılan Tristan gibi, din derslerine girmeyen başka çocuklar da vardı.

Esther, Bay Heinrich Ferne'i piyanosu nedeniyle çok sevdi. Gömütlüğe inen yolda, alana tepeden bakan, yıkık dökük eski bir villanın giriş katında otururdu kendisi. Güzel bir ev değildi; hatta kenger otlarıyla kaplı terk edilmiş bahçesi ve birinci katının her zaman kapalı duran kepenkleriyle korkunç olduğu söylenebilirdi. Bay Ferne, okulda ders vermediği zamanlar, mutfağına kapanır ve piyano çalardı. Kasabanın tek piyanosuydu onunki; belki de, Nice'e ve Monte-Carlo'ya kadar, dağlardaki kasabaların hiçbirinde başka piyano yoktu. İtalyanlar otele yerleştiklerinde, müziği çok seven jandarma yüzbaşısı Bay Mondolini'nin piyanoyu yemek salonuna koydurmak istediği söylenirdi. Ancak Bay Ferne şöyle demişti: "Galip olan sizlersiniz, elbette ki piyanoyu alabilirsiniz. Ama şunu bilin ki, orada size hiçbir zaman çalmam."

Hiç kimse için çalmazdı. Bu yıkık dökük villada tek başına yaşardı; kimi zaman, öğleden sonraları, Esther, oradan geçerken mutfağın penceresinden havalanan müziği işitirdi. Ilkyazda akan derelerin şırıltısı gibiydi müzik; yumuşak, hafif, uçucu, aynı anda her yerden geliyormuş izlenimini veren bir ezgi. Esther, yol kıyısında, parmaklıkların yanında durup dinlerdi. Müzik sona erdiğinde, Bay Ferne kendisini görmesin diye hızla kaçardı oradan. Bir gün, annesine piyanodan söz etmiş, o da ona Bay Ferne'in, eskiden, savaş öncesinde, Viyana'da ünlü bir piyanist olduğunu söylemişti. Akşamları, gece giysileri içindeki kadınların ve siyah ceketli erkeklerin geldikleri salonlarda konserler verirdi. Almanlar Avusturya'ya girdiklerinde, bütün Yahudileri hapse atmışlar, Bay Ferne'in eşini de götürmüşlerdi, kendisi kaçabilmişti. Ama o günden sonra, hiç kimse için çalmak istemiyordu. Kasabaya yerleştiğinde, piyano yoktu. Bir kıyı kentin-

den satın almaya başarmış, kamyonetle kasabaya getirtip brandaların altında saklamış, sonra da mutfağına yerleştirmişti.

Şimdi bütün bunları öğrendikten sonra, Esther parmaklıklara yaklaştırmaya bile korkuyordu. Müzik notalarını, notaların tatlı akışını dinliyor, bu notalarda kederli birşeyler varmış gibi bir duyguya kapılıyor, gözleri yaşıyordu.

O öğle sonu hava sıcaktı, kasabada her şey uykudaydı sanki; Esther Bay Ferne'in evine kadar gitti. Bahçede büyük bir dut ağacı vardı. Esther, parmaklıklara tutunarak, dut ağacının gölgesindeki duvara tırmandı. Mutfağın penceresinden, Bay Ferne'in piyano üzerine eğilmiş silüetini gördü. Fildişi tuşlar yarı karanlıkta parlıyordu. Sanki bu bir dilmiş, Bay Ferne de nereden başlayacağını bilmiyormuş gibi, notalar kayıyor, duraksıyor ve yeniden yollarına devam ediyorlardı. Esther, gözleri sızlayıncaya kadar, bütün gücüyle mutfağın içerisine bakıyordu. Sonra müzik gerçekten başladı, birdenbire piyanodan fıskırdı ve bütün eve, bahçeye, sokağa yayıldı; gücüyle, düzeniyle her yeri doldurdu, yumuşak, gizemli olmaya başladı. Şimdi, müzik zıplıyor, derelerdeki su gibi yayılıyor, dosdoğru gökyüzünün özeğine, bulutlara kadar gidiyor, ışığa karışıyor. Bütün dağlara yayılıyor, iki ırmağın kaynağına ulaşıyordu; derenin gücü vardı onda.

Elleri paslı parmaklıklara sıkı sıkı yapışmış durumda, Esther Bay Ferne'in dilini dinliyordu. Öğretmen gibi konuşmuyordu artık. Esther'in anımsayamadığı hoş öyküler anlatıyordu, düşlerdeki gibi. Bu öykülerde, insanlar özgürdü; savaş yoktu, ne Almanlar, ne İtalyanlar vardı; korku salacak ya da yaşamı durduracak hiçbir şey yoktu. Gene de hüzünlüydü; müzik yaşıyor, sorguluyordu. Her şeyin birbirini parçaladığı, kırdığı anlar vardı. Sonra sessizlik.

Müzik yeniden başlıyor, Esther çıkan her sözü dinliyordu. Annesinin şarkı söylediği ya da babasının kendisine yeğlediği kitaplardan, örneğin Bay Pickwick'in Londra hapisanesine girişi ya da Nicolas Nickleby'nin dayısıyla karşılaşması gibi bölümleri okuduğu zamanlar dışında, belki de hiçbir şey bu denli önemli olmamıştı onun için.

Esther demir parmaklığı itip bahçeyi geçti. Sessizce mutfağa girdi ve piyanonun yanına kadar yürüdü. Yaşlı adamın sinirli

parmakları altında belirgin bir biçimde çöken fildişi tuşları izliyor, her sözü dikkatle dinliyordu.

Bay Ferne birdenbire durdu ve sessizlik ağırlaştı, tehditle doldu. Esther geri geri gitmeye başlıyordu ki, Bay Ferne ona doğru döndü. İlginç keçi sakallı ak yüzü ışıkla aydınlanmıştı.

Sordu:

"Adın ne senin?"

"Hélène," dedi Esther.

"Hadi girsene."

Sanki doğal bir şeymiş gibi, sanki genç kızı tanıyormuş gibi.

Daha sonra, onunla ilgilenmeden gene çalmaya başladı. Soluk almaktan bile çekinen Esther, piyanonun yanında ayakta dinliyordu onu. Müzik, ona hiçbir zaman bu kadar güzel gelmemişti. Yarı karanlıkta, siyah piyano her şeyi siliyordu. Yaşlı adamın uzun elleri tuşların üzerinde koşuyor, duruyor, yeniden başlıyordu. Bay Ferne arada bir, üzerinde gizemli adlar yazılı bir deste defter arasından birşeyler arıyordu.

W.A. Mozart:

Piyano sonatı.

Czerny:

Küçük hızlılık etüdleri, opus 636.

Beethoven:

Sonat, bölüm 2, Moszkowzki tarafından.

Liszt:

Klavierwerke, IV. bant.

Bach:

İngiliz süiti, 4-6.

Bay Ferne, Esther'e doğru döndü:

"Çalmak ister miydin?"

Esther ona şaşkın şaşkın baktı.

"Ben bilmem ki."

Bay Ferne omuz silkti.

"Önemli değil. Dene, parmaklarımın nasıl dolaştığına dikkat et."

Onu yanına, banka oturttu. Parmaklarını, zayıf ve sinirli bir hayvan gibi, klavyede, garip bir biçimde dolaştırıyordu.

Esther ona öykünmeyi denerdi, başardığını görünce de çok şaşırırdı.

"Görüyorsun, değil mi? Çok kolay. Şimdi de öbür elinle dene."

Esther'i izliyor, sabırsız görünüyordu.

"Güzel, sana ders vermek gerekir, çalabilirsin belki de. Ancak zor iştir. Akorları dene, bakalım."

Esther'in ellerini yerleştiriyor, parmaklarını aralıyordu. Kendi elleri uzun ve inceydi, yaşlı elleri değildi, çıkık damarlı, güçlü genç ellerdi. Akorların büyüleyici sesleri fıskırıyordu. Genç kızın parmaklarının altında çınlıyor, ta yüreğine işliyordu.

Ders bittiğinde, Bay Ferne piyanonun üzerinde duran kâğıt tomarının arasından heyecanla birşeyler aramaya başladı. İçlerinden birini çekip Esther'e uzattı:

"Notaları okumayı öğrenmelisin. Öğrendiğinde, gel beni gör."

O günden sonra, Esther, öğleden sonraları fırsat buldukça gelirdi. Bay Ferne piyano çalarken, o villanın demir parmaklıklarını itip sessizce mutfağa girerdi. Bir süre sonra, Bay Ferne, başını bile çevirmeden, onun orada olduğunu bilirdi. "Gir, otur," derdi ona.

Esther, onun yanına, banka oturur ve sanki notaları onlar yaratmışçasına, klavyenin üstünde koşuşan uzun elleri izlerdi. Bu iş öyle uzun sürerdi ki, ona her şeyi, hatta bulunduğu yeri bile unuttururdu. Bay Ferne ona parmaklarını tuşlar üzerinde nasıl kaydıracağını gösterirdi. Notaları, beyaz kâğıt üstüne yazmıştı, çalarken aynı zamanda şarkı söylemesini de isterdi. Gözleri parıldar, keçi sakalı kıpırdardı. "Sesin güzel, ancak gerçekten piyano çalıp çalamayacağını bilemiyorum." Esther hata yaptığında, Bay Ferne sinirlenirdi: "Bugünlük bu kadar yeter, git artık, beni rahat bırak!" Ama sonra Esther'i kolundan yakalayıp durdurur, onun için, Mozart'ın en çok sevdiği bir sonatını çalardı.

2008 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

LE CLÉZIO

GÖÇMEN
YILDIZ

ROMAN

Göçmen Yıldız, bir rastlantı sonucu karşılaşan, biri Yahudi, öbürü Filistinli iki genç kızın, apayrı dünyalara ait, ama özünde bir olan öykülerini anlatır. II. Dünya Savaşı sonrasında, Nazi kıyımından kurtulmuş olan Esther de, Filistin kamplarındaki yaşamın dehşetini yaşayan Nejma da, kendilerine bir anayurt arayan birer "göçmen yıldız"dır. İnsanlığın en umarsız dönemlerinden birini yaşayan iki genç kız, bu amansız var olma savaşında, sevgi ve sevecenliğin gücüne, doğanın yaraları saran güzelliğine sığınacaklardır.

2008 Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülen **Jean-Marie Gustave Le Clézio**, Yahudilerle Filistinlilerin göğüslemek zorunda kaldıkları acıları dile getirirken, yan tutmadan, politik bir tavır takınmadan, insan ruhunun derinliklerindeki barışı keşfe çıkıyor. *Göçmen Yıldız*, umudun ve umutsuzluğun imgeleriyle örülmüş bir başyapıt; uygarlığın yıkıntıları arasında ışıldayan bir insanlık dersi.

KAPAK RESİMİ: ALAIN COURTELAUD

ISBN 978-975-510-700-4

9 789755 107004

<http://www.cankocuklari.com>